Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет інформатики та обчислювальної техніки
Кафедра обчислювальної техніки

Методи планування експерименту
Лабораторна робота №3
«Проведення трьохфакторного експерименту
з використанням лінійного рівняння регресії»

Виконав:
студент II курсу ФІОТ
групи ІВ-92
Накарловіч Р. Р.
номер у списку групи – 14

Перевірив:
ас. Регіда П. Г.

Київ – 2021

Мета:

Провести дробовий трьохфакторний експеримент. Скласти матрицю планування, знайти коефіцієнти рівняння регресії, провести 3 статистичні перевірки.

Завдання:

1. Скласти матрицю планування для дробового трьохфакторного експерименту. Провести експеримент в усіх точках факторного простору, повторивши N експериментів, де N – кількість експериментів (рядків матриці планування) в усіх точках факторного простору – знайти значення функції відгуку *y*. Значення функції відгуку знайти у відповідності з варіантом діапазону, зазначеного далі (випадковим чином).

$$y_{\max} = 200 + x_{cp\,\max};$$

$$y_{\min} = 200 + x_{cp\,\min}$$

де $x_{cp\max} = \frac{x_{1\max} + x_{2\max} + x_{3\max}}{3}$, $x_{cp\min} = \frac{x_{1\min} + x_{2\min} + x_{3\min}}{3}$

2. Знайти коефіцієнти лінійного рівняння регресії. Записати лінійне рівняння регресії.
3. Провести 3 статистичні перевірки.
4. Написати комп'ютерну програму, яка усе це виконує.

Варіанти обираються по номеру в списку в журналі викладача.

Варіант завдання:

№варианта	X_1		X_2		X_3	
	min	max	min	max	min	max
214	-25	75	-20	60	-25	-10

Лістинг програми:

```
import random

import numpy

# Блок даних, заданих за варіантом 214
x1_min, x1_max = -25, 75
x2_min, x2_max = -20, 60
x3_min, x3_max = -25, -10
experiments_count = 3  # Кількість експериментів

y_min = round(200 + (x1_min + x2_min + x3_min) / 3)
y_max = round(200 + (x1_max + x2_max + x3_max) / 3)


def find_coefficient(a, b=None):
    return sum([a[i] ** 2 for i in range(len(a))]) / len(a) if b is None \
        else sum(a[i] * b[i] for i in range(len(a))) / len(a)


def solve_cramer(arr, ins, pos):
    return numpy.linalg.det(numpy.insert(numpy.delete(arr, pos, 1), pos, ins,
1)) / numpy.linalg.det(arr)


def get_dispersion(y, y_r):
    return [round(sum([(y[i][j] - y_r[i]) ** 2 for j in range(len(y[i]))]) / 3,
3) for i in range(len(y_r))]


def cochrane(dispersion, m):
    gp = max(dispersion) / sum(dispersion)
    gt = [.9065, .7679, .6841, .6287, .5892, .5598, .5365, .5175, .5017, .4884]
    if gp < gt[m - 2]:
        return [round(gp, 4), gt[m - 2]]
    else:
        return


def student(dispersion, m, y_r, x_n):
    table = {
        8: 2.306,
        12: 2.179,
        16: 2.120,
        20: 2.086,
        24: 2.064,
        28: 2.048,
        'inf': 1.960
    }

    x_n_t = x_n.T
    n = len(y_r)

    sb = sum(dispersion) / len(y_r)
    s_beta = (sb / (m * n)) ** (1 / 2)

    beta = [sum([y_r[j] * x_n_t[i][j] for j in range(n)]) / n for i in range(n)]
    t = [abs(beta[i]) / s_beta for i in range(len(beta))]

    f3 = n * (m - 1)

    if f3 > 30:
        t_t = table['inf']
    elif f3 > 0:
        t_t = table[f3]
```

```
    else:
        return
    return [True if i < t_t else False for i in t]


def fisher(y_r, y_st, b_det, dispersion, m):
    table = {
        8: [5.3, 4.5, 4.1, 3.8, 3.7, 3.6],
        12: [4.8, 3.9, 3.5, 3.3, 3.1, 3.0],
        16: [4.5, 3.6, 3.2, 3.0, 2.9, 2.7],
        20: [4.5, 3.5, 3.1, 2.9, 2.7, 2.6],
        24: [4.3, 3.4, 3.0, 2.8, 2.6, 2.5]
    }

    n = len(y_r)
    sb = sum(dispersion) / n
    d = 0
    for b in b_det:
        if b:
            d += 1

    f4 = n - d
    f3 = n * (m - 1)
    sad = (m / f4) * sum([(y_st[i] - y_r[i]) ** 2 for i in range(n)])
    fap = sad / sb
    ft = table[f3][f4 - 1]

    if fap < ft:
        return f'Рівняння регресії адекватно оригіналу Fap < Ft: {round(fap, 2)}
< {ft}'
    else:
        return f'Рівняння регресії неадекватно оригіналу Fap > Ft: {round(fap,
2)} > {ft}'


def simulate_experiment(m, min_x1, max_x1, min_x2, max_x2, min_x3, max_x3):
    x_appropriate = numpy.array([
        [min_x1, min_x2, min_x3],
        [min_x1, max_x2, max_x3],
        [max_x1, min_x2, max_x3],
        [max_x1, max_x2, min_x3]
    ])
    x_normalized = numpy.array([
        [1, -1, -1, -1],
        [1, -1, 1, 1],
        [1, 1, -1, 1],
        [1, 1, 1, -1]
    ])

    # Пошук значення функції відгуку Y
    y = [[random.randint(y_min, y_max) for _ in range(m)] for _ in
range(len(x_appropriate))]
    y_r = [round(sum(y[i]) / len(y[i]), 2) for i in range(len(y))]
    N = len(y_r)

    # Оцінка дисперції за критерієм Кохрена
    dispersion = get_dispersion(y, y_r)
    cochrane_criterion = cochrane(dispersion, m)

    if cochrane_criterion is None:
        raise ValueError('Потрібно провести більше експериментів.')
    else:
        pass

    # Розрахунок коефіцієнтів
    mx = [sum(i) / len(i) for i in x_appropriate.T]
```

```
    my = sum(y_r) / N

    x_T = x_appropriate.T

    a1 = find_coefficient(x_T[0], y_r)
    a2 = find_coefficient(x_T[1], y_r)
    a3 = find_coefficient(x_T[2], y_r)

    a11 = find_coefficient(x_T[0])
    a22 = find_coefficient(x_T[1])
    a33 = find_coefficient(x_T[2])

    a12 = a21 = find_coefficient(x_T[0], x_T[1])
    a13 = a31 = find_coefficient(x_T[0], x_T[2])
    a23 = a32 = find_coefficient(x_T[1], x_T[2])

    # Вирішення системи алгебраїчних рівнянь методом Крамера
    b_delta = numpy.array([
        [1, mx[0], mx[1], mx[2]],
        [mx[0], a11, a12, a13],
        [mx[1], a21, a22, a23],
        [mx[2], a31, a32, a33]
    ])

    b_set = numpy.array([my, a1, a2, a3])
    b = [solve_cramer(b_delta, b_set, i) for i in range(N)]

    b_det = student(dispersion, m, y_r, x_normalized)
    b_cut = b.copy()

    if b_det is None:
        raise ValueError('Потрібно провести більше експериментів.')
    else:
        for i in range(N):
            if not b_det[i]:
                b_cut[i] = 0

        y_st = [round(b_cut[0] + x_appropriate[i][0] * b_cut[1] +
                      x_appropriate[i][1] * b_cut[2] + x_appropriate[i][2] *
b_cut[3], 2) for i in range(N)]

    # Оцінка адекватності моделі за критерієм Фішера
    fisher_criterion = fisher(y_r, y_st, b_det, dispersion, m)

    # Блок роздруківки результатів
    print(f'Матриця планування для m = {m}:')
    for i in range(m):
        print(f'Y{i + 1} - {numpy.array(y).T[i]}')

    print(f'Середні значення функції відгуку y_r = {y_r}')
    print(f'Коефіцієнти рівняння регресії:')
    for i in range(len(b)):
        print(f"b{i} = {round(b[i], 3)}")

    print(f'Дисперсії в рядках S²(y) = {dispersion}')
    print(f'За критерієм Кохрена дисперсія однорідна gp < gt:
{cochrane_criterion[0]} < {cochrane_criterion[1]}')

    print(f'За критерієм Стьюдента коефіцієнти '
          f'{[f"b{i}" for i in range(len(b_det)) if not b_det[i]]} приймаємо
незначними')

    print(f'Отримані функції відгуку зі спрощеними коефіцієнтами y_st = {y_st}')
    print(fisher_criterion)
```

```
def try_start_experiment(m, min_x1, max_x1, min_x2, max_x2, min_x3, max_x3):
    try:
        simulate_experiment(m, min_x1, max_x1, min_x2, max_x2, min_x3, max_x3)
    except ValueError:
        m += 1
        try_start_experiment(m, min_x1, max_x1, min_x2, max_x2, min_x3, max_x3)


# Точка входу програми
if __name__ == '__main__':
    try_start_experiment(experiments_count, x1_min, x1_max, x2_min, x2_max,
x3_min, x3_max)
```

Результати виконання роботи:

```
Матриця планування для m = 3:
Y1 - [197 234 210 240]
Y2 - [208 198 197 240]
Y3 - [187 186 227 186]
Середні значення функції відгуку y_r = [197.33, 206.0, 211.33, 222.0]
Коефіцієнти рівняння регресії:
b0 = 201.831
b1 = 0.15
b2 = 0.121
b3 = -0.067
Дисперсії в рядках S²(y) = [73.556, 416.0, 150.889, 648.0]
За критерієм Кохрена дисперсія однорідна gp < gt: 0.5029 < 0.7679
За критерієм Стьюдента коефіцієнти ['b0'] приймаємо незначними
Отримані функції відгуку зі спрощеними коефіцієнтами y_st = [-4.5, 4.17, 9.5, 20.17]
Рівняння регресії неадекватно оригіналу Fap > Ft: 1517.56 > 5.3

Process finished with exit code 0
```

Контрольні запитання:

1. Що називається дробовим факторним експериментом?
   У деяких випадках немає необхідності проводити повний факторний експеримент (ПФЕ). Якщо буде використовуватися лінійна регресія, то можливо зменшити кількість рядків матриці ПФЕ до кількості коефіцієнтів регресійної моделі. Кількість дослідів слід скоротити, використовуючи для планування так звані регулярні дробові репліки від повного факторного експерименту, що містять відповідну кількість дослідів і зберігають основні властивості матриці планування – це називають дробовим факторним експериментом (ДФЕ).
2. Для чого потрібно розрахункове значення Кохрена?
   За критерієм Кохрена здійснюється перевірка однорідності дисперсії.
3. Для чого перевіряється критерій Стьюдента?
   Критерій Стьюдента застосовується для перевірки значущості коефіцієнтів.
4. Чим визначається критерій Фішера і як його застосовувати?

Отримане рівняння регресії необхідно перевірити на адекватність досліджуваному об'єкту. Для цієї мети необхідно оцінити, наскільки відрізняються середні значення у вихідної величини, отриманої в точках факторного простору, і значення у, отриманого з рівняння регресії в тих самих точках факторного простору. Для цього використовують дисперсію адекватності. Адекватність моделі перевіряють за F-критерієм Фішера, який дорівнює відношенню дисперсії адекватності до дисперсії відтворюваності:

$$F_p = S^2_{ад} / S^2_{в}$$

Висновок:

У ході виконання лабораторної роботи проведено трьохфакторний дробовий експеримент. В ході дослідження було розроблено відповідну програму мовою програмування Python, яка моделює проведення трьохфакторного експерименту. Складено матрицю планування, знайдено коефіцієнти рівняння регресії, перевірено однорідність дисперсії за критерієм Кохрена, нуль-гіпотезу за критерієм Стьюдента та адекватність моделі за критерієм Фішера. Результати роботи, наведені у протоколі, підтверджують правильність виконання – кінцеву мету роботи було досягнуто.